

Esterházy Jánosról

VISSZHANG - LXVII. évfolyam, 14. szám, 2023. április 6.

Lázár György a Páratlan oldalon megjelent szösszenete (*Már nem zsidómentő, ÉS*, 2023/13., március 31.) ösztönzött írásra. Esterházy János antiszemitizmusáról képet alkothatunk abból a kiadványból, amely Simon Attila szlovákiai magyar történész szerkesztésében jelent meg kilenc évvel ezelőtt: *Esterházy János és a szlovenszkói Magyar Párt – Iratok a szlovákiai magyarok történetéhez (1938–1945)*, Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2014 [Fontes Historiae Hungarorum, 6.].

Az 1938 és 1940 között kelt iratok és parlamenti felszólalások „kifogástalan” antiszemitának mutatják. Például 1940 októberében a népszámlálási törvény vitájában elhatárolódott a zsidóságtól, üdvözölte, hogy külön kategóriaként fognak szerepelni az összeírás során. Indokai között az első, hogy a magyarságot általánosságban szeretik összemosni a zsidósággal, pedig „a magyar parasztság, a magyar kisiparosság, a magyar kereskedő éppen annyit szenvedett évtizedek és évszázadok folyamán a zsidóktól és a zsidók különböző túlkapásaitól, mint ahogy szenvedtek alatta a szlovákok is”. És: „mi magyarok, akik keresztény és nemzeti alapon állunk, legalább olyan messze esünk attól a zsidó ideológiától, mint amilyen messze esnek a szlovákok” (141.).

Lázár György írása mégis kiegészítésre szorul. Köztudott, hogy a deportálást elfogadó törvényt Esterházy nem szavazta meg. Álláspontját a parlament színe előtt nem fejtette ki, viszont az 1942. május 15-i ülés előtt felkereste a szintén nemmel szavazó Martin Sokol parlamenti elnököt, hogy álláspontját négy szemközt elmondja. Ennek lényegét maga Esterházy jegyezte le: „A zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslat tartalmilag olyan, hogy azt semmiképpen sem tehetem magamévá, és nem szavazhatom meg. Legfiatalabb korom óta mindig zsidóellenes beállítottságú voltam és az is fogok maradni, ami ellenben nem jelenti azt, hogy szavazatommal hozzájáruljak egy olyan törvényhez, mely minden isteni és emberi jogot lábbal tipor. A zsidók kitelepítésénél a szlovákok a zsidókat nem mint felekezetet, hanem mint fajt telepítik ki, és ez egy okkal több, hogy ellenszavazzak a javaslatnak. A magyarság Szlovákiában nemzeti kisebbséget alkot, és ezért teljesen lehetetlen, hogy elfogadjon és magáévá tegyen olyan törvényjavaslatot, amely a többségnek jogot ad arra, hogy egy kisebbséget kitelepítsen. (...) Veszélyes útra tért a szlovák kormány akkor, amikor a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot benyújtotta, mert ezzel elismeri jogosságát annak, hogy a többség a kisebbséget egyszerűen kiebrudalhassa. Tudom, hogy a törvényjavaslat nagyon sok szlovák képviselőtársamnak nem fekszik, de ezek pártfegyelemből nem mernek óvást emelni a javaslat ellen. Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője, leszögezem ezt, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem ellen, mert mint magyar és keresztény és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom” (206.).

Simon Attila hivatkozott gyűjteményében ezután még találunk a zsidósággal kapcsolatos megnyilvánulást Esterházy részéről. Az egyikben (1942. november) Alexander Mach szlovák belügyminiszternél követeli a nyitrai református lelkész, Sedivy László szabadon bocsátását az illavai koncentrációs táborból, ahová zsidómentő magatartása miatt került. Esterházy törekvését nem koronázta siker, a több mint 700 zsidót megkeresztelő Sedivy 1944-ben meghalt.

Esterházy Jánost mindenkoron befolyásolta a szlovákiai magyar kisebbségért folytatott küzdelem: ha a magyarok érdeke úgy kívánta, kész volt elhatárolódni a zsidóságtól, ha saját nemzeti közösségét is fenyegetve érezte a szlovák kormánypolitikától, akkor kiállt mellettük. A tisói Szlovákiában szorongatott szórványmagyarság vezéralakja egy döntő morális pillanatban mégis civil kurázsiról tett tanúbizonyságot. Mint a hosszabb idézet is bizonyítja, szellemi forrásvidékei a zsidóellenességgel terhelt

kereszténydemokrácia tájain keresendők. A külügyi jelentések hol Horthy emberének, hol Bethlen hívének tartották. Alakja mindenesetre jóval összetettebb Lázár György aktuálpolitikával dúsított summás ítéleténél.